

Maruša Avguštin
Radovljica

ANČKA GOŠNIK-GODEC

Pravljíčnost in poetičnost slikarskega izraza

Ančka Gošnik-Godec je bila rojena 5. junija 1927 v Celju. Na Akademiji likovnih umetnosti v Ljubljani, kjer so bili njeni profesorji Marij Pregelj, France Mihelič in Riko Debenjak, je diplomirala l. 1954. Specialko za grafiko je v letih 1954–1956 nadaljevala pri Božidarju Jakcu in se nato študijsko izpopolnjevala še v Parizu. Živi v Ljubljani in dela kot svobodna umetnica.

Ančka Gošnik-Godec je v dobrih štirih desetletjih ilustrirala preko 100 knjig za otroke in mladino, sodelovala z ilustracijami skoraj v celotnem revialnem otroškem in mladinskem tisku in v sodelovanju s televizijo pripravila čez 20 televizijskih slikanic. Umetnica še vedno ilustrira knjige za otroke in se pojavlja v otroški periodiki, predvsem v *Cicibanu* in občasno v *Kekcu*. S svojimi do potankosti izdelanimi barvnimi podobami in črnobelimi risbami, ki raz-

krivajo njeno veliko slikarsko znanje, izjemen posluš za otroka in poglobljenost v literarno predlogo, je zaznamovala vsaj dve generaciji slovenskih otrok. Lepo število knjig z njenimi ilustracijami je bilo prevedenih tudi v več tujih jezikov. Za svoj ilustratorski opus je prejela številne domače in tuje nagrade.

Bibliografija Tanje Pogačar in Brede Mahkota, ki sledi ob koncu pričujočega zapisa, vsebuje pregled vseh ilustriranih knjig Ančke Gošnik-Godec in vseh nagrad, ki jih je umetnica doslej prejela za svoje delo.

Zelišča male čarovnice Polonce Kovač (DZS, Ljubljana 1995, Čudeži narave 1) je najnovejša knjiga z ilustracijami Ančke Gošnik-Godec. 26 celostranskih in 7 dvostranskih barvnih podob v knjigi predstavlja nekakšen povzetek njenega ilustratorskega ustvarjanja, zato začnemo oris prav z njo.

Ančka Gošnik-Godec se nam v *Zeliščih male čarovnice* predstavlja kot izrazita koloristka, ki z barvo ustvarja tako razpoloženje v slikah kot prepričljivo oblikovanje prostora in z barvnim modeliranjem upodobljen figuralni in predmetni svet knjige. Predstavlja se nam kot duhovita pripovedovalka z množico na drobno izdelanih detajlov in pristrčno upodobljenih protagonistov zgodbe. Mala čarovnica je simpatično dekle žarečih skodranih las, tudi nosu nima zašiljenega. Lolek in Lolika, miški, ki obiskujeta čarovnico Lenčko in se pri njej učita čarovniških umetnij z zdravilnimi zelišči, sta ljubka mišja otroka stroge in nezaupljive mame miši, ki jo mala čarovnica počasi le prepriča, da se je ne kaže bati. Tudi vse ostale osebe duhovito pisane poučne zgodbe o zdravilnih zeliščih, so oblikovane izvirno in zabavno in ustvarjajo pravo pravljico sožitje živali in človeka.

Predvsem pa se nam slikarka v podobah za *Zelišča male čarovnice* kaže kot izjemna opazovalka in občudovalka narave, saj si drugače ne moremo predstavljati »portretov«¹ zelišč. Pogosto izbrano zelišče vkomponira pred tonsko slikan izsek iz narave, v katerem si pravljичnost in realistično izrisane nadrobnosti podajata roki. Ančka Gošnik-Godec je z ilustracijami za *Zelišča male čarovnice* izrazito nadgradila literarno pripoved. Domiselno grajena kompozicija, ki postavlja v središče prizora zdravilno zelišče, modeliranje z barvo, prefinjen kolorit, pogosto ubran na en sam prevladujoči ton povsem slikarsko obravnavanega ozadja s silhueto Ljubljane, hribov ali neba, je le nekaj elementov njene suverene likovne pripovedi, ki tudi v izobraževalni vsebini najde možnost za osebno izpoved. Začuden bomo, če založbi ne bi uspelo knjige ponuditi na mednarodnem knjižnem trgu.

Ančka Gošnik-Godec pa zmore enako sugestivno kot z barvo pričarati vzdušje, prostorske razsežnosti in upodobitve zgodb tudi s črnobelimi ilustracijami, o čemer nas med novjšimi tovrstnimi deli lahko prepriča npr. ilustracija zgodbe *Siva miš, ti loviš* Ele Peroci (Ela Peroci, *Prisedite k moji mizici*). Zato bi težko dejali, da avtorica zmore več izraziti z barvo kot s črto. Umetničina izpovedna moč je v najboljših črnobelih ilustracijah enako močna, le drugačna kot v barvnih podobah. To nam poleg že omenjene potrjujejo ilustracije iz poznih 50. in 60. let, ki jih odlikuje izjemna poetičnost v pravljicah Ele Peroci (npr. *Majhno kot mezinec*, 1957; *Ptičke so odletele*, 1960, *Kje so stezice*, 1960) Desanke Maksimović (*Pravljica o enodnevnici*, 1961) in močan ekspresivni izraz dvobarvnih ilustracij za *Levega devžeja* Prežihovega Voranca (1962).

Šestdeseta leta so v slovensko otroško ilustracijo vnesla s t. i. pravljíčarkami (Marlenka Stupica, Ančka Gošnik-Godec, Lidija Osterc in Roža Piščanec) vrsto novih likovnih rešitev z elementi abstraktne umetnosti in uveljavila slovensko ilustracijo v svetu. Črno bele in barvne izvedbe pa so bile tedaj kakor danes odvisne predvsem od možnosti založb.

In vendar je Ančka Gošnik-Godec izrazito slikarska ilustratorka! Mnoge njene barvne ilustracije lahko polno živijo brez besedila, mnogim pa je njena umetniška domišljija z izvirnimi idejami, z barvo, s kompozicijo in z ritmom v slikah poglobila in razširila literarni pomen.

Če bi sledili slikanicam in knjigam z ilustracijami Ančke Gošnik-Godec od mlajših proti starejšim, bi v ožji izbor vnesli predvsem: *Lučko regrat* Gregorja Strniše (1987, Velike slikanice), *Kadar Vanči riše* Neže Maurer (1985, črno bele ilustracije), *Prigode koze Kunigunde* Kristine Brenkove (1984) *Snežake v vrtcu* Branke Jurca (1983), slovensko ljudsko pravljico *Janček ježek* (1982, Velike sli-

kanice), rusko pravljico *Volk in 7 kozličkov* (1980, Velike slikanice), *Zlato skledico*, pravljice z vsega sveta (1980) *Mamko bršljanjo*, pravljice s celega sveta (1976), rezijsko pravljico *Tri botre lisičice* (1976, Velike slikanice), povesti Franceta Bevka *Lukec in njegov škorec* in *Pesterna* (1974), *Zverinice iz Rezije* (1973), slovenske ljudske pravljice *O treh grahih*, *Zlata ptica*, *Povodni mož* in *Pastirček* (1972, Velike slikanice), *Bambija* Feliksa Saltna (1970), *Modro puščico* Giannija Rodarija (1970) *Pobeglega robota* Vida Pečjaka (1967), *Ptice in grm* Vide Brest, *Za lahko noč* Ele Peroci (1964, 1965) in *Muco copatarico* Ele Peroci (1957).

Spoštovanje do velikega slovenskega pesnika Gregorja Strniše in njegova zazrtost v astralni svet je pri umetnici ob oblikovanju slikanice *Lučka Regrat* pobudila izjemno ustvarjalnost. Čudovite dvo- in celostranske barvne podobe, polne simbolnih pomenov, sugestivno posredujejo vtis minljivosti in teženje k zvezdam. Pogosto uporabljena diagonalna kompozicija vtis odhajanja še stopnjuje. Zavesa, ogledala, stopnišča in Lučkin prozorni dežnik so večpomenski poetični simboli. Stara modra želva in krhka Lučka predstavljata kontrast med stalnostjo in minljivostjo bivanja. Antropomorfno upodabljanje živalskega in rastlinskega sveta izraža povezanost vsega živega. Najbolj skrivnostno poetična pa je morda vendarle upodobitev želvine pesmi o modrem psu na morskem dnu. Mnogo posameznih likovnih elementov, ki se pojavljajo v *Lučki Regrat*, poznamo tudi iz drugih slikarkinih ilustracij, a nikjer ne zvene tako polno in popolno. Popolnost v upodobitvah krajinskih kompozicij in izbrušenost vseh detajlov v njih posreduje kar mistično vzdušje, medtem ko so zrcala v fovističnem koloritu s popačenimi podobami v njih ironičen prikaz življenjske izkrivljenosti človeka. Kakor pravljica namiguje na pesnikovo poezijo za odrasle, tako je tudi z večpomenskimi podobami slikarke.

Pesmi Neže Maurer *Kadar Vanči riše* so v perorisbe prenesena »slikarska« poezija pesnice, ki otrokom namenja svojo najžlahtnejšo ustvarjalnost. Slikarka uspešno tekmuje s pesnico s prenašanjem literarnih besed v likovne z neizčrpno zakladnico izvirnih duhovitih podob, ki sugestivno izražajo tako pesničin kot slikarkin svet umetnosti, ki črpa iz narave in še neizrabljenega človeka - otroka.

Snežaki v vrtcu Branke Jurca se po literarni vrednosti ne morejo kosati s Strniševo *Lučko Regrat*. Pa vendar je slikarka z modrino prizorišča in tonsko izrazito plastično oblikovanima zaljubljenima snežakoma dosegla sugestivno poetično moč, ki jo lunina svetloba še stopnjuje, in s slikarsko govorico barv polno umetniško izpoved.

Z nočnima, poetično občutenima prizoroma, se srečujemo tudi v *Prigodah kože Kunigunde*, čeprav je večina drugih podob slikanih v živahnem in kontrastnem koloritu. Izjemne so antropomorfne upodobitve kože Kunigunde in njenih dveh mladičev.

Nekateri elementi za Ančko Gošnik-Godec zelo značilne hribovite pravljичne pokrajine se vlečejo od *Zverinic iz Rezije* in *Lukca in njegovega škorca* do *Prigod kože Kunigunde*, vendar je v slednji način njihovega oblikovanja in kolorit različen. V *Zverinicah iz Rezije* je opazen pastozen nanos barv in njihov kovinski lesk ter ustvarjanje prostorske globine s polaganjem raznobarnih ploskev drugo ob drugo, v *Prigodah kože Kunigunde* pa se slikarka izraziteje poslužuje senčenja in tako dosega večjo plastičnost.

Tri botre lisičice, sodobno rezijsko pravljico, je Ančka Gošnik-Godec oblikovala v živahnem koloritu, z množico duhovitih, dekorativnih, drobno izrisanih detajlov, ki domiselno ponazarjajo gostobesednost pripovedovalca pravljice in

slikovito upodabljajo razkošje v domu botric. Pravljično preoblikovano rezijsko pokrajino spoznavamo tudi po značilni arhitekturi. Fantazijski prizori se v izvirnih kompozicijskih rešitvah nizajo pred našimi očmi v več plasteh. Nočna vožnja s slikovitimi avtomobili po pravljичni gorati pokrajini zaključuje izjemno bogato slikarkino pripoved.

Pri *Jančku ježku* morda najprej opazimo poudarjeno plastično modeliranje in prevladujoči zemeljski kolorit. Jančkovo bivališče pod mogočnimi koreninami drevesa je prava zakladnica dobrot, ki jih daje zemlja. Razgovor med grofom, ki zamišljen sedi pod drevesom, in Jančkom pred njim, nam z junakovo držo in zavahanim smrkom prepričljivo govori o njegovi samozavesti. Kot že ničkolikokrat je Ančka Gošnik-Godec tudi tokrat neprekosljiva v natančnem izrisovanju detajlov, ki jim z zamenjavo proporcev, z barvnim modeliranjem in natančno naštudirano kompozicijo, nadeva posebno pravljіčno razsežnost.

Slogovno je podobno rešena ruska pravljica *Volk in 7 kozličkov*, le kolorit je živahnejši in kozliči za obloženo mizo z belino svojih kožuščkov in s središčno kompozicijo stopnjujejo pravljіčni značaj.

Za pravljice različnih narodov (npr. *Zlata skledica*, *Mamka bršljanka*, *Pravljice*) in pravljice tujih avtorjev (npr. *Zaklad pravljic* Henrija Pourrata, *Bambi* Feliksa Saltna in *Modro puščico* in *Pravljice po telefonu* Giannija Rodarija) je avtorica ustvarila vrsto barvnih in črnobelih ilustracij, v katerih se pogosto poslužuje elementov sodobne umetnosti in z neštetimi domiselnimi nadrobnostmi nadgrajuje literarne opise. Kljub študijsko poglobljenim predstavitvam drugačnega sveta ostajajo njene slikovite podobe prijetno domače.

Ilustracije slovenskih ljudskih pravljic, ki jih ima umetnica morda najrajši, izražajo pogosto poleg že omenjenih likovnih značilnosti slikarkinega prepesnjevanja literarnih predlog v likovne podobe posebno domačnost z vključevanjem nekaterih likovno predelanih elementov ljudske likovne ustvarjalnosti (npr. v poleg že opisanih še v naslednjih: *O treh grahih*, *Babica pripoveduje*, *Pastirček* in *Povodni mož*). V sodobnih pravljicah slovenskih avtorjev pa se zdi, da slikarka intuitivno sledi pisateljevi senzibilnosti z modernejšimi likovnimi prijemmi. Sem sodi kompozicija svobodnega razmeščanja figur po slikarski površini, ali v višino grajena kompozicija, občasno vključevanje otroških risb vanje in kdaj pa kdaj fovistična raba barv. Naštete slogovne značilnosti so bolj opazne v zgodnejšem slikarkinem opusu, ko se zdijo vplivi akademije in abstraktnih teženj izrazitejši in se pogosteje kot v barvnih upodobitvah pojavljajo v črnobelih ilustracijah, še posebej v krhkih poetičnih pravljicah Ele Peroci.

Muco Copatarico Ele Peroci je avtorica ilustrirala večkrat, prvič že leta 1957. Prav Muco Copatarico je prvo oblikovala v barvah. Zanj je značilen kontrasten, fovističen kolorit, ustvarjanje prostorske globine z barvnim plastenjem, uporaba več očišč na eni podobi in pretežno ploskovit izraz.

Letos, po štirih desetletjih, pripravlja umetnica zanj nove barvne ilustracije v zelo spremenjenem likovnem izrazu.

Pomembno mesto v slikarkinem opusu predstavlja tudi kolorirana risba. Ančka Gošnik-Godec jo je prvič uporabila pri ilustriranju mladinske povesti švicarske pisateljice Johanne Spyri *Heidi* (1974), dalje v slovenski ljudski pravljici *Pšenica najlepši cvet* (1974) in ljudskih pravljicah *O premeteni kokoški* (1975). Kasneje je kolorirano risbo največkrat uporabila za ilustriranje stvarnih vsebin, npr. v partizanskih pripovedih Kristine Brenkove *Partizanka Katarina* (1981) in Karla Gra-

beljška *Naš črni muc* (1981). Jasna obrisna in črtkana risba se krutim vojnim razmeram pravzaprav bolj prilega kot mehka barvitost. Vendar je slikarka v obeh omenjenih zgodbah ustvarila najbolj sugestivne prizore s korakajočo četo partizanov skozi mrzlo zasneženo noč prav z modro-belim koloritom.

Velike slikanice nudijo slikarju največ možnosti za poln likovni izraz, še posebej, če jih umetnik sam opremlja. To nam dokazujejo tudi velike slikanice naše slikarke.

Vendar pa je Ančka Gošnik-Godec oblikovala tudi vrsto knjižic Kurirčkove torbice založbe Borec, kjer je lahko polno izživila svojo ljubezen do miniaturnih upodobitev, bodisi z barvnim modeliranjem ali s kolorirano risbo (npr. zgodbiце Karla Grabeljška *Tonijev partizan*, 1979; *Naš črni muc*, 1981; *Deklica in partizan*, 1982; knjižici pesmi Neže Maurer *Kostanjev škratek*, 1980 in *Uh, kakšne laži*, 1987 in pesmi Toneta Pavčka *Marko na belem konju jaše*, 1984).

Izjemno slikarkino risarsko znanje, njena odprtost do otroka in nevsiljiva vzgojna naravnost so lastnosti, zaradi katerih je avtorica tudi odlična ilustratorica izobraževalnih vsebin. Nekaj jih je v zadnjem času duhovito in pristrčno ilustrirala tudi za Mohorjevo družbo v Celovcu (*Slišim, vidim, pišem*, 1988 in *Otroci radi beremo*, 1989) in mesečnik *Mladi rod*.

O slogovnem razvoju umetnika je pri ilustraciji na nek način težje govoriti kot pri »čistem«¹ slikarstvu, saj je slikar-ilustrator nujno vezan na vsakokrat novo vsebino in na otroka, ki mu je ilustrirana knjiga namenjena. Zato pa mora umetnik, ki ustvarja za otroke, nositi v sebi pristno otroško občutljivost in živo fantazijo, o čemer nas ustvarjalni opus slikarke vseskozi prepričuje.

Ančka Gošnik-Godec je zasidrana v priljubljenem realizmu, znotraj katerega z vnašanjem sodobne slikarske izkušnje in občasno rabo prvin ljudske ustvarjalnosti in otroške risbe ustvarja svoj pravljični izraz. S kompozicijo, z likovnim ritmom in prefinjenim tonskim koloritom pogosto dosega lirični podton.

Za slikarkino zgodnje obdobje je značilno dokaj ekspresivno oblikovanje figur (npr. *Vile Charlesa Perraulta*, 1960 in *Levi Devžej*, 1960). Z *Muco Copatarico* poudarjeno ekspresivni izraz figur odpade in ga zamenjajo otrokovemu dožemanju bližje in prijaznejše, bolj nežne upodobitve. Najbolj opazno se spremenijo oči pravljičnih junakov, ki postanejo velike in okrogle, namesto dotedanjega ostrejšega oblikovanja obrvi in oči s sklenjeno linijo.

Od črtnega in bolj ploskovitega upodabljanja se Ančka Gošnik-Godec že zgodaj usmeri v plastično oblikovanje z barvo in s tonskim modeliranjem v modri ali vijolični barvi ustvarja izrazito avtorsko pravljično skrivnostnost. Njene poetično občutene pokrajine so valovite, poseljene s kopastimi drevesi ter »monumentalnimi portreti«² listov, trav, cvetov itd., ki se pojavljajo v slikovitih povečavah.

Slikarka-ilustratorica Ančka Gošnik-Godec lahko ilustrira vse vsebine, lahko ustvari umetniške podobe za vse literarne predloge, s katerimi najde intimen čustveni stik, ki je morda najmočnejši v upodabljanju slovenskih ljudskih pravljič, naravnost neprekosljiva pa je pri ilustriranju živalskega sveta, še posebej živali v človeških vlogah, pri katerih se iskri obilje izvirnih nadrobnosti in pristrčni humor.

Od likovnih tehnik se je Ančka Gošnik-Godec skozi dolgoletno ustvarjanje posluževala perorisbe, risbe s svinčnikom, risbe s čopičem, kolorirane risbe, akvarela, tempere in kombinirane tehnike akvarela in tempere. Danes se izraža predvsem s kombinirano tehniko akvarela in tempere in s perorisbo. Svojo barvno

tehniko je razvila do zavirljive tehnične izbrušenosti. Toda tudi v perorisbi zmore poleg beleženja prepričljivo podanih opisnih nadrobnosti polno izraziti vsa čustvena stanja.

Summary ANČKA GOŠNIK - GODEC

In more than four decades the Slovene academic painter Ančka Gošnik - Godec (born in 1927) has illustrated more than a hundred books for children and the youth and prepared more than 20 TV picture books in the co-operation with TV. Her suggestive, often humorous colourful images, revealing an outstanding knowledge of painting, her exceptional ear for a child and deepening into a literary script have determined at least two generations of Slovene children.

The illustration of Ančka Gošnik - Godec is grounded in the favourite realism. By entering in a modern experience of painting and a temporal use of the elements of folk creativity and a child's drawing it creates its identifying image. With the composition, artistic rhythm and sophisticated shades of colouring she frequently achieves lyrical subtunes.

Prevedla Bojana Panevski